

LLEGIR ASSAIG:

L'OS DE COUVIER, DE VALENTÍ PUIG
Isidor Cònsul

A primers d'aquest 2004, Valentí Puig va publicar l'assaig *L'os de Couvier. Cap a on va la cultura catalana* (Destino), que trobo que és un llibre que hauria d'haver fet més soroll del que s'ha sentit. Quan aviat farà un any de la seva sortida, no recordo cap altra reacció crítica que la de Julià Guillamon a "La Vanguardia" i una de més enverinada de Josep Murgades a "L'Avenç". En la mesura que conec i he llegit Valentí Puig, em penso que li hauria agradat que se n'hagués parlat més en termes de debat, ni que sigui per obrir camins de diàleg i entaular discussions sobre algunes de les qüestions que planteja. Però no he vist el diàleg enlloc i després de garbellar bona part de les ressenyes de l'obra, m'adono que la majoria només han estat això: ressenyes descriptives i comentaris generalistes que han tendit a defugir el debat i no han entrat a polemitzar sobre els aspectes més provocatius de *L'os de Couvier*.

És una absència que pot venir de la mandra intel·lectual que caracteritza el present de banalitat que ens toca de viure, però també pot tenir el seu origen en el respecte cap a qui signa l'assaig. Valentí Puig és una síntesi d'intel·ligència i cultura, un humanista en el sentit més ampli i un observador astut de la realitat. Al mateix temps, és un creador que sap despenjar-se com un poeta molt fi, un narrador més aviat irregular –amb alguna obra deliciosa com *Primera fuga* (1997)- i un saborós dietarista. Les seves qualitats d'escriptor –claredat, ironia i elegància– llueixen a *L'os de Couvier*, amb l'avantatge que, tractant-se d'un assaig, l'autor és fidel a ell mateix en termes ideològics, i és per aquesta via on vénen les meves discrepàncies.

Com una síntesi, les conclusions de *L'os de Couvier* queden formulades a l'epíleg del volum. L'autor hi arriba després de passar pel seu sedàs la història de la cultura catalana contemporània, de la Renaixença ençà, per bé que centrada, majoritàriament, en el paquet noucentista i amb un fils més febles que estiregassa fins a Gabriel Ferrater, a una visió esbiaixada de Joan Fuster i a les excentricitats avantguardistes de la Barcelona pre i postolímpica. Després d'un introit amb declaració d'intencions, *Una qüestió d'honor*, el discurs de Valentí Puig s'esplaia en set capítols molt ben titulats, en la mesura que indiquen sense embuts els camins que solquen: *On són les elits d'abans?*; *Sense "maitres a penser"*; *L'os de Couvier*; *Hispania felix*; *La comèdia de Barcelona*; *Postburgesos i postnacionalistes* i *Dues llengües, una societat, una cultura*. El punt de vista és el d'un conservador que es

declara monàrquic, partidari de la idea d'Espanya i que confessa trobar-se còmode amb la Constitució de 1978. Té el valor de fer bandera del seu tronc conservador i, personalment, no em fa nosa l'etiqueta. Encara menys en termes de cultura. No va per aquí la meua discrepància de fons. Ja m'està bé que sigui l'obra d'un conservador que critiqui els atemptats del hooligan Calixt Bieito a l'obra de Shakespeare, o bé, per posar un altre exemple, que tiri contra l'esperit d'una Barcelona pre i postolímpica –ara postfòrum desconcertant de les cultures-entestada a situar-se entre tics de postavantguarda i actituds teòriques d'ONG que institucionalitzen el buit, la banalitat i la hipocresia com ha passat amb el desguitarrat Fòrum.

La virtut de *L'os de Couvier* és que no deixa indiferent i, en el meu cas, mentre el llegia aquest estiu, notava com anava i venia de la irritació a l'admiració, d'estar a punt de rebotre el llibre contra la paret a no deixar-lo perquè, tot d'una, vora dels tòpics de sempre (la seva construcció sobre Eugeni d'Ors i la companyia dels defenestrats), hi trobava idees que em semblaven noves i que valia la pena tenir en compte per al futur. El futur, aquest és el quid de la qüestió: per més que Valentí Puig vagi predicant que això s'acaba, que som al darrer entreforc i que "*madame se meurt*", sóc del parer que sí que n'hi ha, de futur; un futur incert i difícil, sens dubte, però amb l'avantatge que la història és imprevisible. És cert que la cultura catalana és un pacient delicat, però encara no ha arribat l'hora d'entonar-li les absoltes. Més aviat tendeixo a pensar que és d'un d'aquells malalts amb una mala salut de ferro i, rere la dita popular, sovint allarga més qui piula que no pas qui xiula.

Entre les idees noves, m'ha semblat oportuna la reivindicació de Balmes i, en general, signaria tot el que diu Valentí Puig en forma de grans paraules sobre el fet que la cultura és inquietud, passió, curiositat i ambició, i la necessitat que té de models d'energia, exigència, voluntat de grandesa i ritmes d'excel·lència. On estic en desacord, és en algunes de les conclusions i en la frivolitat de més d'una anàlisi. La que m'ha semblat més evident és quan l'assaig entra a parlar de teatre i posa d'exemple l'Abbey Theatre de Dublín. Per contrast, apunta l'estat d'obres de la política cultural nacionalista i l'hegemonia teatral de l'avantguarda que concreta en les provocacions de Calixt Bieito com el *perruquer que rapa la seva clientela i li cobra una barbaritat*. És llavors que trobo estrany que no esmenti ni una sola vegada l'experiència del Teatre Lliure que, fet i fet, sembla tenir més d'un paral·lelisme amb l'Abbey Theatre, a banda d'haver estat, en els darrers trenta anys i des de la modesta seu de Gràcia, l'autèntic Teatre Nacional de Catalunya.

Aquesta crec que és la trampa de *L'os de Couvier*, l'escriptura apriorística: partir d'una tesi prèvia, d'una determinada idea de Catalunya i aplegar arguments en aquest sentit. Un altre exemple: en el continuum que va de la Renaixença al Noucentisme, Valentí Puig només segueix una de les línies de força del catalanisme: la vigatana encetada per Balmes, continuada per Verdaguer, Collell i Torres i Bages, i que arriba fins a Prat de la Riba. Però hi ha una altra línia de força, que l'autor obvia, i que també va ajudar a construir la síntesi de Prat de la Riba: el catalanisme progressista de Valentí Almirall, un plantejament més modern i radical que mai no va acabar de trobar-se còmode amb la idea d'Espanya. És el catalanisme del "Memorial de Greuges", que també arriba a la colla dels modernistes i passa, paradoxalment, per dues figures que Puig deixa en bon lloc, Maragall i Rusiñol.

Un dels problemes del volum, aquest no de tipus ideològic sinó estructural, neix de la seva construcció feta de retalls. Com ja s'avisava en el pròleg, a *L'os de Couvier* busquen el seu encaix articles i conferències de procedència diferent. El cas és que el vestit no queda ben cosit, deixa les costures al descobert, insisteix de manera reiterativa en alguns punts (Eugeni d'Ors i Carner s'emporten la palma), li surten buits que són autèntics forats negres (casos, entre altres, com els del Teatre Lliure i Valentí Almirall) i tampoc no es mulla davant el repte d'aquells escriptors catalans de la seva generació que han optat per treballar amb els paràmetres d'excel·lència i qualitat que ell predica en l'assaig. Hi he trobat a faltar, per dir-ho curt i ras, un cànon dels darrers trenta o quaranta anys.

Tampoc no m'encaixa la història d'amor amb la Constitució de 1978 (*Hispania felix*), sobretot ara que hi ha consens en què s'ha fet vella i cal canviar-la. Crec, d'altra banda, que alguns plantejaments de *L'os de Couvier* van començar a envellir el passat 11 de març. No sé si els socialistes espanyols haurien guanyat o no les eleccions sense el tràgic atemptat terrorista. En tot cas, d'haver-se produït la previsible victòria dels populars a les eleccions del 14 de març, l'assaig de Valentí Puig hauria esdevingut punt de referència política. La història té la sort de ser imprevisible: ningú no comptava que, tres dies abans, el terrorisme islàmic passaria factura per la guerra de l'Irak, ni que als dirigents del PP els començaria a créixer el nas, per mentiders, com al Pinotxo de la faula.

Isidor Cònsul